

AZ AKADÉMIA MEGALAKULÁSA ÉS A NYELVEMLÉKKUTATÁS MEGSZERVEZÉSE

A számos korai akadémiai kezdeményezés után a Magyar Tudós Társaság első nagygyűlését 1831. február 14–24. között tartotta. Az Akadémia egyik első és legfontosabb feladata egy „lehetőleg teljes szótár” és egy grammatika létrehozása volt. A tervezett szótár, amely Teleki Józsefnek (1790–1855) az Akadémia első elnökének pályamunkáján (*Egy tökéletes magyar szótár elrendeltetése, készítése módja*) alapult, a köznyelvi szavak mellett a régi magyar nyelv és a nyelvjárások szókincsét is tartalmazta volna, amelyek szintén sok archaizmust őriznek.

Az Akadémia megalakulásával a nyelvelmékek gyűjtése hivatalosan és szervezeten is megindult. Rendszabályainak értelmében az Akadémia feladata, hogy „bármely oklevelet, egyéb emléket és még rejtve lévő kéziratot felkeresvén, a tudományok díszére szolgálókat közismeretbe hozza.” 1834-ben bízzák meg Döbrentei Gábort (1785–1851) – akitől feltehetően *nyelvelmékek* szavunk is származik – a munkálatok vezetésével. Döbrentei, aki korábban Erdélyben már tevékenyen részt vett a tudományos életben az Erdélyi Múzeum című folyóirat megindításával, 1835-ben foglalja össze egy szabályzatban a nyelvelmékek gyűjtésével és kiadásával kapcsolatos tudnivalókat.

A gyűjtés most már több célt is szolgál. A nyelvelmékek kiadása ekkor már filológiailag megbízható forrásgyűjteménynek készül, az egyes kéziratokról betűhű átiratot készítenek, s ehhez csatolják a nyelvelmékek keletkezésének történetét és minden egyéb tudnivalót, valamint egyes oldalakról hasonmás is közölnek. A Döbrentei által szerkesztett *Régi magyar nyelvelmékek* első kötete 1838-ban jelent meg, benne a *Halotti Beszéd* és a *Bécsi Kódex* szövege részletes bevezetéssel és nyelvi magyarázatokkal. A gyűjtemény előszavában Döbrentei felszólítja a gyűjtőket, illetve a szerencsés tulajdonosokat arra, hogy a náluk lévő nyelvelmékekről adatokat szolgáltatassanak az Akadémiának. Ezek regisztrálását és lemásoltatását rendkívül fontos feladatnak tartja.

Az első kötetet még két egész és egy csonka kötet követte (1840, 1842, 1846), amelyek három kódexen (*Czech-, Münchener, Guarany-*) kívül számos, különféle tárgyú régi magyar iratot tartalmaztak, ezeket Döbrentei 1835 és 1841 között gyűjtötte össze az ország levéltáraiban. Döbrentei még a

IV. kötet második füzetét (*Winkler-kódex*) is kinyomatta, így hagyta utódjára, Toldyra, aki sajtó alá rendezte és kinyomtatta az V. kötetet (*Jordánszky-kódex*), de ezek végül csak 1888-ban jelentek meg már Volf György közreműködésével.

A közgyűjteményekben lévő nyelvelmékek feldolgozása mellett hatalmas gyűjtőmunka indult, nemcsak a magyarországi, de a magyar vonatkozású külföldi emlékek felkutatására is. Döbrentei kiterjedt levelezést folytatott ez ügyben, és felszólította az Akadémia külföldön járó tagjait a könyvtárak, levéltárak átnézésére. A felkutatás mellett a másoltatás is nagy erővel folyt. 1833 és 1847 között 26 kódexről és több száz levélről, oklevélről készült másolat. Döbrentei halála után Toldy foglalkozott a nyelvelmékek ügyével az Akadémián, ő 1850 és 1861 között 11 kódexet másoltatott. A fizetett írnokokon kívül az Akadémia tagjai is másoltak, például Jászay Pál (1809–1852) a *Münchener Kódexet*, Szalay László a *Winkler-kódexet*, Rómer Flóris (1815–1889) pedig 1834-ben, még papnövendék korában a *Tihanyi Kódexről* készített kitűnő minőségű, hű kézíratos másolatot.

